

PO KLINIH IN OB JEKLENICAH NAD PREPADNIMI STENAMI

KUGYJEV KRALJEVSKI MONTAŽ

STANKO KLINAR

Včasih, pred zadnjo svetovno vojno, so navdušeni planinci iz matične domovine Slovenije kar pogosto odhajali razen v Julijske in Kamniške Alpe ter Karavanke tudi v Zahodne Julijske Alpe. Spomnimo se klasičnih slovenskih planinskih piscev: koliko svojih doživetij teh gora so nam zapustili opisanih! Tja je menda kot zadnja redno zahajala generacija dr. Mihe Potočnika, potem pa kot da so te gore postale za nas nezanimive. Pa so zanimive, in še kako, le da so razmere po vojni s skoraj zaprto mejo odrezale te hribe od naših gorskih dejanj in misli. Stanko Klinar, odličen poznavalec teh vrhov, nam s svojima opisoma zavarovanih plezalnih poti na Montaž daje nasvet, kam naj (tudi) usmerimo planinski korak te poletne dni. (Op. ur.)

MONTAŽ (2754 m) — VIA AMALIA

(Prej »Via dei Cacciatori Italiani«, »Pot italijanskih lovcev«)

Izhodišče: Ovčja vas (Valbruna), 807 m, v Kanalski dolini.

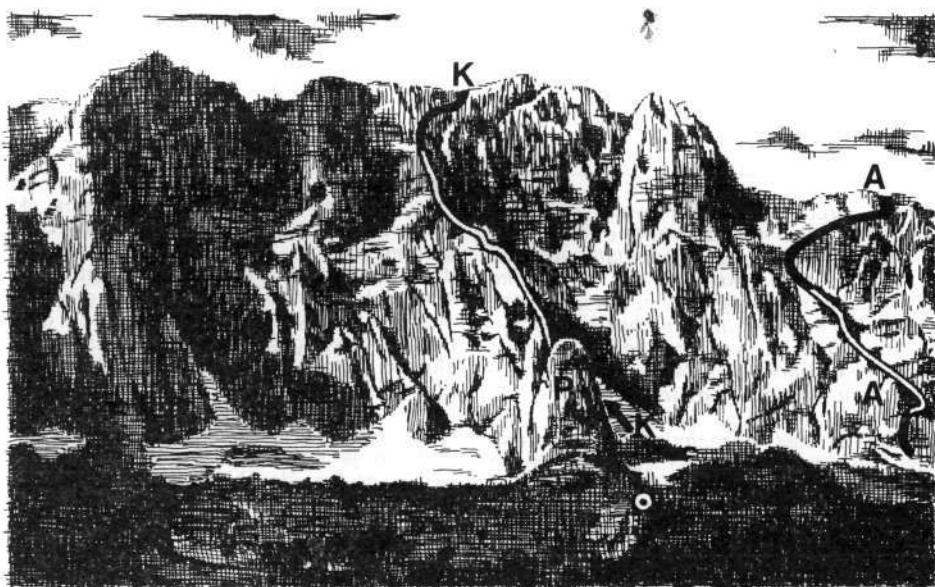
Koče in zavetišča: Bivacco Carlo Stuparich, 1587 m; Bivacco Adriano Suringar, 2430 m; Rifugio Giacomo di Brazza, 1660 m.

Dostop: iz Ovčje vasi se peljemo z avtom v dolino Zajzero do Kugyjevega spomenika, 5 km. Če cesta na prodiščih v vznožju Montaža ni preveč razrita, se lahko pripeljemo v skrajni dolinski sklep (Na Starem Tamarju, še 1,5 km). Iz skrajnega dolinskega sklepa se vzpnemo desno (zahodno) po markirani stezi h koči Carlo Stuparich, 1587 m, 1.30 h. Koča stoji na porasli skalni konici izpostavljeno nad Zajzero, umaknjena sili plazov, ki pozimi prečesavajo strme zeleno obraščene pode pod severno steno Montaža.

Zelo pripravo je tukaj prenočiti in od tu jutraj začeti turo. Pot nadaljujemo naravnost navzgor proti Montaževi steni, mimo odličnega studenca (okoli 1760 m, pol ure nad bivakom), nato pa pod iztekom velikega ledenega žleba (vstop za Kugyjevo pot) desno (zahodno) proti navpičnim rumenim stenam. Ker so tu morenske nasutine, ponavadi pa tudi obsežna snežišča, stezi ne moremo dobro slediti, vendar bomo markacijo zagotovo spet našli na nekoliko vabljivejšem, čeravno še zmeraj zelo strmem pečevju zahodno od rumenih sten. Tu je vstop, na višini blizu 1900 m, 1 h nad kočo, 3 h nad Zajzero.

Opis: Ko gledamo Montaž od daleč, opazimo, da se izpod Severnega stolpa do vznožja stene spušča orjaška grapa, ki jo na zahodu obrobajo stolpi Zmajevega grebena. Ta grapa daje smer naši poti, dokler se ta giblje po severni strani. Vendar zdaj, ko smo na vstopu, o grapi ni sledu, markacija, žice in penjače pa drže navzgor v vrtoglave stene. Šele nad njimi slutimo grapo, ki jo po kakih 200 m izpostavljenega plezanja tudi dosežemo. Ta del je res strm, ponekod docela navpičen, toda zanesljivo zavarovan in silno zanimiv. To je najodličnejši del poti, mogočen in pester, človek se čuti napol izgubljenega sredi nebotičnih odbijajočih sten, hkrati pa je vesel, da mu narava skoraj čudežno ponuja roko v obliki nepričakovanih, četudi dokaj težavnih prehodov. V grapi se svet močno položi, vendar ni zelo lahak. Skala je od kamena in plazov vsa pobita, klini polomljeni, in če ne pazimo dobro na smer, se nam bo kak korak zdel težji kot spodaj v steni. Pot je torej res primerna le za dobro izurjene planince. Tudi sneg vpliva na občutek težavnosti in objektivno nevarnost. Više krene pot iz grape levo, po travnih vesinah in meliščih navzgor, nato pa pod Severnim stolpom desno čez strme trave in daleč ven na ogromno grebensko ramo Pleče, kjer se nam prvič odpre razgled na zahod. Zdaj smo že visoko, okoli 2450 m, vse naokrog in nad nami se odpira veličasten gorski svet. Pot nas pelje dolgo časa po grebenu Pleča proti vršni Montaževi gmoti, nato se spusti na severozahodno stran, prečka vznožje ogromne in strme snežne grape, ki priteka izmed Severnega stolpa in Montaža, pelje mimo temačnega kraškega brezna, ki mu ne vidimo dna, in se vzpne po strmejšem skalovju na ozko polico, ki ji sledimo okoli vogala (navpičnega Montaževega zahodnega raza) na jugozahodno stran in se skoraj zaletimo v bivak Suringar, 2430 m, ki se stiska pod previsom in zavzema ves prostor na polici. Do sem pot ni težka, kadar je kopna (čeravno ponekod zelo strma in izpostavljena), sneg pa nam lahko nakopije nepredvidene preglavice. Zato brez cepina in vrvi, zlasti v zgodnjem poletju, nikar na to pot! Od vstopa 3 h.

Bivak Suringar (5 ležišč z odejami) je sila zanimiv in vabljiv; čepi kot orlovsko gnezdo docela izpostavljeni na polici Grande Cengia, ki reže počez vso zahodno stran Montaža. Tu se konča Via Amalia. Ne konča pa se naša pot, zakaj tu ne moremo ostati, pa tudi vrha še nismo dosegli.

Montaž, severna stena: O — Bivacco Stuparich, A — Via Amalia (spodnji del), K — Kugyjeva pot, P — Turn v policah

Na vrh je najpripravnije iti po Findeneggovi poti, ki pa je bolj smer kot pot, kajti ni zavarovana, čeprav je vzorno markirana. Ni težka, je pa nevarna zaradi strmine in padajočega kamenja. Giblje se skoraj ves čas po ozkem žlebu in po nasutem skalovju nad njim, nazadnje po zahodnem vršnem grebenu. Od bivaka Suringar gremo po polici kakih dvajset metrov naprej, da postane svet manj strm. Tu piše na skali »Montasio« in puščica kaže navzgor v žleb, ki para celotno jugozahodno stran Montaža. Ko se žleb cepi, gremo naravnost (to je levi krak vzpona), nato pa čez lahko, a strmo in izpostavljeno posuto pečevje dosežemo greben, po njem pa v 10 min. vrh Montaža. Od Suringarja 1 h. Iz Zajzere 7 h.

Na vrhu stoji zvonček v spomin na tržaškega alpinista Deffarja. Kar pa se tiče lepote in veličastja, je bil Montaž deležen že velikih slavonspevov, da naj tu samo ponovim s Kugyjem: »Pridite in pogledajte.«

Sestop: Glede na to, da se najbrž želimo vrniti v Zajzero, kjer smo pustili vozilo, je najbolje sestopiti po isti poti. Z vrha v dolino 5–6 h, do koč Stuparich 4 h, odvisno od snežnih razmer. (Sestop po Kugyjevi poti je nepoznavalcem treba odločno odsvetovati. Običajno se planinci le povzpno po Kugyjevi poti in sestopijo po Via Amalia.)

Če nas kdo z avtom pride iskat na planino Pecol ali bi sicer želeli spoznati tudi (ne dosti manj divjo) južno stran gore in razdeliti turo na dva dni, kar je zelo hvalevredno, tedaj sestopimo po običajnem južnem pristopu, ki je dobro marki-

ran, razmeroma lahek in varen. Gremo takole:

Z vrha Montaža sledimo grebenu daleč na vzhod domala v škrbino pred Vrhom Brda, kjer se spustimo na jug nekoliko zračno po dolgi lestvi Scala Pipan, nato pa prečimo skozi skrotast svet spet daleč na zahod na Škrbino Vrh strmal (Forca dei Disteis, 2202 m), od koder se spustimo čez travnate vesine, spet proti jugovzhodu, h koči Brazza, 1660 m, ki stoji nad planino Pecol. Dve uri z vrha Montaža. Tu prenočimo. — Če pa smo se spotoma premislili, lahko tik nad škrbino Vrh strmal zavijemo desno navzgor mimo orjaškega stolpa Disteis na Grande Cengia (Veliko polico) in po njej k bivaku Suringar, 2–3 h z vrha, naprej pa po Via Amalia, kot smo se vzpeli.

Povzetek: Zajzera — koč Stuparich 2 h — vstop 1 h — bivak Suringar 3 h — vrh Montaža 1 h — koč Brazza 2 h. Sestop z vrha po poti vzpona 5–6 h. Eno- do dvodnevna tura.

MONTAŽ (2754 m) — KUGYJEVA POT («DIRETTA KUGY»)

Izhodišče: Isto kot za Via Amalia.

Koče in zavetišča: Iste kot za Via Amalia.

Dostop: Do koč Stuparich in še dobre pol ure naprej proti Montažu enako kot pri Via Amalia.

Iz spodnjega dela Montaževe stene izstopa nizek greben, ki se na severu konča v gladkem stolpu, imenovanem Turn v policah (Torre Palizza, 1948 m). Studenec ob poti, pol ure nad bivakom Stuparich, je približno na isti višini kot vznožje stolpa. Zahodno ob grebenu se vleče kvišku ogromno snežišče, ki postaja zgoraj vse

ože in strmeje in se izoblikuje v pravi snežni ali ledni žleb; zajeda se visoko v Montažev steno. To snežišče, imenovano Montažev zahodni ledenik, daje smer poti, vendar mu sledimo le približno do polovice, kjer zavijemo levo v strme skale. Tu je vstop, na višini okoli 2050 m, 1.30 h nad kočo Stuparich. (Via Amalia zavije proti zahodu že pod iztekom tega snežišča.)

Opis: Vstop je ključno mesto poti. Zgrešiti ga ni mogoče, ker že s snega razločno vidimo, kako se vrsta klinov v strmi steni nad nami začrtava v nebo. Od krajne poč, množine in oblikovitosti snega je odvisno, kako hitro bomo dosegli žico in kline. Vendar je treba pohiteti, ker medtem obsije sonce krušljivo pečevje za Severnim stolpom in začne se kanonada kamenja iz nasprotne stene naravnost na naš vstop. Včasih je treba do žice prosto plezati po gladki mokri skali (nekaj metrov težavno in tvegano), z veliko krhko opastjo nad glavo; včasih sploh ni mogoče prestopiti čez krajno poč; včasih pa, zlasti v jeseni, ko je sneg popolnoma poledenel, pa še do krajne poč ne pridemo brez ledne opreme (cepina in derez). Zato je verjetno najprimernejši čas za to pot do srede avgusta. (Če nas stena na tem mestu odbije, previdno sestopimo k vznožju snežišča in se napotimo k Via Amalia, da dan ni izgubljen.)

Začetna dva raztežaja sta precej strma in zahtevnejša, kot se nam zdi od spodaj. Klinov, dasiravno so odlični, je nekoliko premalo, nekateri pa so tudi od plazov pobiti, tako da je treba delno tudi prosto plezati. Vendar je skala zelo trdna in plezanje je pravi užitek. (Spomnimo se pogumnih Ojcingerja in Jožeta Komaca, ki sta tu prosto plezala. Brez klinov IV. stopnja!) Ko imamo to mesto za seboj, je bitka za steno dobljena. Znajdemo se na zagruščeni terasi, na katero pripelje iz zgornjega dela ozebnika nekakšna razbita polica (rampa). Menda se je v dobrih snežnih razmerah v resnici mogoče izogniti vstopnim težavam tako, da se vzpenjamo po ozebniku naprej in višje zavijemo po rampi levo na omenjeno teraso. Po mojih skušnjah pa vzpenjanje po žlebu zaradi strmine ter širokih in visokih prečnih prepok v snegu (ledu) ni lahko, niti zaradi padajočega kamenja varno.

Podrobnejši opis nadaljnje poti ni potreben. Klinov je dovolj, da kažejo smer, četudi bi si jih za varnost in lažje plezanje včasih želeli več. Skoraj povsod najdemo prijetno razčlenjeno belo trdno skalo. Približno na mestu, kjer se vznožni greben (Turn v policah) zlije s steno, najdemo vpisno knjigo beljaškega planinskega društva. (Le-to je svoj čas pot nadelalo in menda še zdaj nekoliko skrbi zanjo.) Višje, ko se stena spet postavi nekoliko bolj pokonci, naletimo na »Passo Oitzinger« (napis na skali, »Ojcingerjev pre-

Montaž, zahodna stena: S — bivak Suringar, A — Via Amalia (zgornji del)

Obe risbi: Darinka Madjanovič

hod«); to je vodoravna, nizko prekrita polica, dolga pol raztežaja, ki bi prvopristopnike skoraj veljala življenje. (Vredno je še enkrat prebrati dramatični Kugyjev opis in njegovo pohvalo Jožetu Komacu, ki je vso navezo rešil iz zagate.) Danes se nam je ni treba bati, saj je zaradi gostih klinov, po katerih udobno korakamo po odprti steni zraven police, naravnost pohujšljivo lahka in hkrati prijetno izpostavljena. (Menda je bilo tudi prej, ko še ni bilo klinov, bolj pripravno držati se z rokami za opriske na polici in pustiti noge bingljati po odprti steni. Tako pravi Tuma.) Ko imamo to mesto za sabo, se stena kmalu položi, sčasoma do take mere, da ne zasluži več tega imena. V tem razbitem svetu je treba nekoliko bolj paziti na markacije. Pripelejo na Montažev vzhodni greben (stik z običajnim južnim pristopom, ki drži od koče Brazzà), po katerem v 10 min. dosežemo vrh. Od vstopa 3–4 h, iz Zajzere 6–7 h.

Kugyjeva pot ubira središčno smer skozi Montažev severno steno, zato velja za direktni in najnaravnejši pristop iz Zajzere na vrh. Kot taka in zaradi naravnih lepot in veličastja je res idealna. Seveda je dokaj zahtevna in je bolj priporočljiva za izurjeno srednjo plast planincev kot za planinske vandrovice. Ocenjujejo jo z II, vstop III (po alpinistični težavnostni lestvici), četudi je to krivično do pravih

plezalnih smeri, ki niso ne markirane ne zavarovane. Po mojem mnenju mora še vedno veljati za zavarovano pot, kljub navedbam v nekaterih vodnikih (Schöner, Buscaini), da se »v steni še najdejo ostanki nekdanjih varovalnih naprav«. Niso samo ostanki, so čisto pošteni in močni klini, le ponekod manjkajo. Kdor je steni dorasel, ga bo nanjo vezalo trajno doživetje.

Sestop: Večina planincev se odloča za sestop po Findeneggovi poti do bivaka Suringar, nato pa po Via Amalia nazaj v Zajzero. To pa je hkrati največ, kar na Montažo lahko dobimo. In v resnici je zelo veliko. Veličastje te povezave prekaša veliko ferat v Dolomitih in se lahko primerja s prečenjem Civette po obeh njenih feratah.

Z vrha Montaža se napotimo po grebenu proti zahodu, nato pa se spustimo po Findeneggovem žlebu k bivaku Suringar. Pot je markirana, ni pa zavarovana; nevarna je zaradi padajočega kamenja. Naprej po Via Amalia v dolino. (Opis glej pri »Via Amalia«, in tudi glede drugih možnosti glej tam.)

Povzetek: Zajzera — bivak Stuparich 2 h — vstop 1.30 h — vrh Montaža 3.30 h — bivak Suringar (po Findeneggovi poti) 45 min. — bivak Stuparich (po Via Amalia) 3 h — Zajzera 1 h. Enodnevna tura, a dolga in naporna. (Bolj kot za Via Amalia je priporočljivo prenočevanje na Stuparichu.)

Literatura:

Zemljevidi:

1. Julijske Alpe, zahodni del. Planinska založba, Ljubljana.
2. Alpi Carniche e Giulie Occidentali. Ed. Tabacco, Udine.

Vodniki:

1. Mihelič-Petkovšek-Strojin: Julijske Alpe. 3. izdaja, Ljubljana 1985.
2. G. Buscaini: Alpi Giulie. CAI Milano 1974.
3. D. Marini-M. Galli: Alpi Giulie Occidentali. CAI Trieste 1983.
4. H. Schöner-K. Brandstätter, Julische Alpen, Rudolf Rother, München 1989.

SPOMINI OSKRBNIKA IZ PREŠERNOVE KOČE

KRIŽ NA STOLU IN KRIŽI OKOLI NJEGA

ANTON ANDREJČIČ

Naj bo ta zapis malo pozen, če ne že prepozen odmev na članek Križ na Stolu, ki je bil objavljen v PV št. 7-8/89, str. 364. OAV namreč želi, da bi na vrhu Stola ponovno postavili križ in se obrača na PZS, da posreduje pri pristojnih organih. Člani kolegija PZS sicer soglašajo s postavitvijo križa, vendar imajo glede tega zadnjo besedo drugi slovenski državni organi. Predsedništvo PZS naj bi se pogovorilo z Republiškim komitejem za mednarodno sodelovanje.

Ker pozneje nisem zasledil v PV nikake objave — mogoče sem zgrešil —, kako je bila zadeva glede postavitve križa na Stolu rešena, sem bil prepričan, da križ na Stolu še ne stoji. V tem prepričanju sem sestavil dopis za PV. Bil sem pa le malo v dvomu in preden sem svoj rokopis vrgel v pisalni stroj, sem se zanimal pri sovaščanu Marku, ki je navdušen planinec. Na moje presenečenje mi je povedal, da je nov lesen križ že postavljen, vendar ne čisto na vrhu Stola, ampak na grebenu zahodno od vrha.

Čeprav je ta »križna« zadeva že urejena, se oglašam s tem prispevkom, ki ne obravnava samo problematike postavitve križa, ampak tudi še druge velikostolske križe in težave.

Križ na Stolu (2236 m) ni osamljen. Kolikor sem videl sam in zvedel drugod (upam, da so ti podatki točni), je postavljen lep železen križ tudi na Kepi (2143 m) in na Celovski špici (2103 m), kjer sta celo dva lesena križa, od katerih je eden bolj skromen. Križ, železen, stoji tudi na Svačici (1960 m), na Palcu (2027 m) in na Košutnikovem turnu (2134 m), pa mogoče še kje drugje, takšen, kot jih vidimo na vrhovih čez mejo.

Kot sem zvedel, je bil za polomljenim križem iz leta 1975 pred sedanjim novim križem postavljen še en križ, ki pa se je zrušil zaradi krušenja grebena na koroško stran.

Korošci postavljajo križe po vrhovih, mi pa jih imamo že kar v dolini preveč. Tudi na vrhu Škrlatic (2738 m) je bil postavljen impozanten železen križ, vendar smo ga prevrnili v dolino. Pokojni gorski vodnik in reševalec Hanza Vertelj iz Kranjske gore se je zaradi podrtega križa zelo hudoval na znanega starega alpinista Uroša Župančiča, ki je bil po njegovem mnenju pred vojno glavni pobudnik za postavitve in po vojni za odstranitev križa. Vsaka stvar ob svojem času!

Moji naslednji podatki se nanašajo na leto 1975, ko sem bil v letni sezoni oskrbnik v Prešernovi koči (2193 m) na Malem Stolu (2198 m), Francelj pa je bil šef kuhinje, seveda sam. Več kot stokrat sem